

„HOLODOMOR” UKRAJNÁBAN 1932–1933

Az ukrán parasztság szándékos kiéheztetése

*„Nem volt akkoriban háború, sem aszály, sem árvíz, sem járvány.
Ami az ember ellen történt – az embertelenség műve volt.
És senki sem tudta, hány ártatlan Isten-teremtménye
ítéltetett pusztulásra – öreg, fiatal, gyermek s még
meg sem született magzat az anyaölbén...”*

Ukrajna minden embere, az egész nép szeretné felderíteni a múltját a rendelkezésre álló eszközökkel, a közvetlenül is tapasztalt, megcáfolhatatlan történelmi tények reflektorfényében. Áttekinteni, feltárni önmagunk és az egész világ előtt: miért, miként, mi módon eshetett meg, ami történt.

Valóban, hány emberéletet követelt Ukrajnában 1932–33-ban az elvetemült barbársággal, fondorlatosan előidézett éhínség? Ma már mind az ukrán, mind a külföldi történészek szerint milliós tömegek estek áldozatul. Az extrapolációs demográfiai számítások adatai azt bizonyítják, hogy e két esztendőben az ukrán éhínség áldozatainak száma négy és hat millió között ingadozik. A szemtanúk, a történelmi adalékok és dokumentumok tanúságaiból lassan előviláglik a nemrégén még gondosan leplezett igazság: milyen eszközökkel valósították meg a Szovjetunió mezőgazdaságának általános kollektivizálását, hogyan következett be 1932–33-ban a mesterségesen előidézett éhínség tragédiája. Ez az éhínség az ukránok számára ugyanaz volt, mint a zsidók számára a Holokauszt, vagy az örmények számára az 1915-ben történt mészárlás. E tragédia, melynek látókörét lehetetlen felmérni, sebet ütött a nemzeten és mély szociális, pszichológiai, demográfiai sérüléseket hagyott maga után. A tudományos kutatások ma már kétséget kizáróan megerősítik, hogy az éhínséget mesterséges úton idézték elő, Sztálin és csatlóssai bűnös politikája folytán.

1933-ban Sztálin ukránjai megbízottja, Mendel Hatajevics, aki a gabona-begyűjtési társaság feje volt, büszkén nyilatkozta: *„Az ukrán parasztok és kormányunk között kíméletlen harc dúl. Élet-halál harc. Ez az év erőink és az ő ellenállásuk próbája volt. Az éhség megmutatta nekik, ki itt az úr. Milliók életébe került, de a kolhozrendszer egyszer s mindenkorra megalapozódott. A csatát megnyertük!”*

Az éhínség előzményei fokozatosan alakultak ki Ukrajnában, a húszas évek második felétől, amihez hozzájárult a Szovjetunió pártállami vezetőségének egész sor intézkedése, mely az ország iparosítását erőltette, jobbára a falusi lakosság

teljes gazdasági kiuzsorázása árán. Hiszen a gabona egyike volt ama kisszámú árucikkeknek, melyek külföldi eladása valutához juttathatta Sztálint, amiből megvásárolhatta az iparosításhoz és az építkezéshez szükséges nyersanyagot és technikai berendezéseket.

Az iparosítás meggyorsítása érdekében a pártállam vezetői előtt a feladat állt, hogy a lehető legtöbb gabonát sajtolják ki a parasztságtól, a lehető legcsekélyebb áron.

E cél érdekében Sztálin a '20-as évek végén a „hadikommunizmus” módszereit vetette latba, a gabonabeszolgáltatás tervét, amely minden falusi gazdaságot arra kötelezett, hogy gabonakészletét mesterségesen leszorított áron adja el az államnak. A terv nem teljesítése esetén hatalmas bírságot róttak ki a paraszttokra, s ha nem tudták teljesíteni a rövid határidejű törlesztést, az adós kénytelen volt elárvereztetni javait. A falusiak, nem kívánva potom pénzért gürcölni az iparosításért, a városokba kezdtek menekülni, azok pedig, akik mégis maradtak, csökkentették vetésterületüket és levágták jószágaikat.

A Kommunista Párt Központi Bizottsága 1930. január 5-én hozott határozata szerint („A kollektivizálásról és az állam megsegítésének módozatairól a kolhozrendszer kiépítéséhez”), Ukrajnában a kollektivizálás végrehajtását két év leforgása alatt szándékoztak végrehajtani, amit csak kényszerrel lehetett elérni. 1931 végére már Ukrajna valamennyi parasztgazdaságának háromnegyedét kolhozokba tömörítették. A parasztság megfélemlítése céljából, valamint azért, hogy a földművesek minél előbb beiratkozzanak a kolhozokba, a kollektivizálással egyidejűleg országosan elindították „a kulákságnak, mint osztálynak” felszámolását. E művelet Ukrajnában három kampányhullámban történt: az első 1929 elejétől 1930 kezdetéig ment végbe, a második 1930 tavaszától egész 1931 folyamán tartott, (a közép és a szegényparasztág „kuláktalanítása”), a harmadik, az éhínség hulláma pedig 1932–33-ban következett be, amikor kulák-felszámolásnak vetették alá sorjában mindazokat, akik nem voltak sem kommunisták, sem aktivisták, sem Moszkva-barátok. A hatalom csak egyet tartott szem előtt: fizikailag megsemmisíteni az ukrán parasztságot, mint etnikumot, s velük együtt azokat is, akik kitartottak hitük, gondolkodásmódjuk mellett, az Ukrajnában élő németeket és lengyeleket. Még azokat is, akik nem rendelkeztek semmiféle ingatlannal, de negatívan viszonyultak a kolhoz-rendszerhez, rájuk sűtve a kiagyalt „kiskulák” bélyeget. Az első két kategóriába tartozókat agyonlőtték, vagy börtönökbe, koncentrációs táborokba hurcolták, családotól Szibériába telepítették. A harmadik kategóriába soroltakat megfosztották földjeiktől és silány minőségű, jóval kisebb parcellát jelöltek ki számukra, többnyire távol a falutól. Ily módon rövid időn belül tönkre tettek 200 ezer példás gazdaságot, ami hozzávetőleg egymillió embert sújtott.

A büntető intézkedések, az ún. kulákgazdaságok elkobzása, az élelmiszerek meghagyásának mértéktelen minimalizálása úgyszólván megbénították a termelő munkát, a parasztság nem érezte többé magát a föld gazdájának. A falusiak elidegenítése a földtől mintegy teret adott az államhatalomnak az éhínség előkészítésére.

1930 őszén már Odesszától Harkovig hatalmas területek álltak bevetetlenül, a termést nem tudták betakarítani, a mezőkön a lekaszált gabona szétrohadt az esőben. Összegezve: az élelmiszerek megtartható mennyiségének szigorú szabályozása miatti számottevő veszteségek, a kulákoknak minősített, dolgozó gazdák egész rétegének megsemmisítése maga után vonta Ukrajna mezőgazdaságának lezüllesztését és ezzel együtt a falusi lakosság éhezését, ami 1931 telén kezdődött és 1932-ben tömeges éhínséggé fokozódott.

A gabonatartalék, melynek ki kellett volna tartania az új termésig, decemberben már szálanalmasan elapadt és ekkor kezdődtek el a falvakban az éhségből eredő elhalálozások. 1932 tavaszán, amikor elfogyott az élelmiszertartalék, melyet többnyire a háztáji földek biztosítottak, Ukrajna számos vidékén tarolni kezdett az éhhalál.

„1932-ben jó volt a termés. Az embereknek fogalmuk sem volt, ki adott utasítást, hogy minden terményt – elsősorban a gabonát – el kell venni a parasztoktól. Az udvarokat falubeli és idegen emberek járták, minden talpalatnyi területet átvizsgáltak. Semmit sem lehetett elrejtteni. Először a kolhozokból vittek el minden gabonát, aztán következtek a porták.” (Egy szemtanú visszaemlékezéseiből.)

1932 telének beköszöntével a minden élelmiszerétől megfosztott parasztság legfőbb gondja valamiféle élelem beszerzése volt. Akkoriban a legerjedtebb módszer a csere volt. A lakosságnál még megmaradt értéktárgyakat, ruhákat és ékszereket cserélték kenyérre.

Az élelem begyűjtésével egy időben számba vették a lakosság minden egyéb vagyonát is, de az értéktárgyakat biztonságosan és észrevétlenül el lehetett rejtteni.

A lakosságot sújtó nyomorúságot azonnal kihasználta az emberfaló bolsevik állam: Ukrajna kis és nagy településein egymás után nyíltak meg a Torgszin felvevőhelyei, ahol fillérékért vásárolták fel az értéktárgyakat, elsősorban a nemesfémből készületeket. Sok ember faluról falura járt értéktárgyaival, de akinek sikerült átjutni Ukrajna határain felállított rendőrkononokon, elment egészen Oroszorszáig, Beloruszig, sőt Grúziáig is. A vándorok közül sokan üres kézzel tértek haza, mert vagy a milicisták, vagy pedig a vonatokon és az állomásokon „ügyködő” bűnözők rabolták ki őket, de az is előfordult, hogy szülőfalujukban az „aktivisták” vették el tőlük a nagy keservesen megszerzett ételmet. Akinek sikerült Ukrajna határain túl munkát találni, nagyon sok emberen segített csomagokkal. Egyébként 1932-ben minden ukrainai lakost kiutasítottak Oroszországból, és arra kényszerítették, hogy térjen vissza állandó lakhelyére.

Az éhínség éveiben a parasztok élete és halála nagymértékben függött a kolhozok vezetőitől, az elnököktől, brigádvezetőktől, akik a begyűjtések után a kolhozraktáraiban hagyott kevéske élelem felett rendelkeztek. *„A jobbak együtt érezték az emberekkel, pozíciójuk, sőt szabadságuk kockáztatásával segítettek rajtuk.”*

Az éhínség túlélői azonban nem a legszebb emlékeket őrzik az akkori vezetőkről, akik sok esetben a gondjaikra bízott parasztok ellenségei és kegyetlen hóhérai voltak. Gyakran előfordult, hogy a kolhozelnök vagy brigádvezető, ha valamicske élelemmel elkapott a mezőn egy gyereket vagy asszonyt, kegyetlenül megkorbácsolta, bezáratta a falusi fogdába, aztán átadta a milíciónak. 1932 augusztusában lépett hatályba az a szégyenletes törvény, amelynek értelmében halálbüntetés járt a szocialista tulajdon megkárosításáért. Enyhítő körülmények fennállása esetén 10 év kényszermunkával büntették ezt az államellenes cselekedetet.

Lopásnak tekintették azt is, ha valaki egy maréknyi búzát vitt haza a kolhoz földjéről, hogy enni adjon éhező gyermekének. A népnyelv az „öt kalász törvényeként” őrizte meg ezt a rendelkezést. Bevezették a belső útlevélrendszert, hogy a parasztok élelemkeresés végett ne hagyhassák el a kolhozot. Még azok sem hagyhattak maguknál semmilyen kenyérnekvalót, akik már láthatóan felpuffadtak az éhezéstől.

„1932-ben bő termést takarítottunk be. Apám kamrája teli volt gabonával. Egyszer csak megjelentek nálunk azok az emberek, akiket aktivistáknak neveztek, és lepecsételték a kamránkat, másnap pedig az utolsó szemig elvittek mindent. Nagyon sírtunk, jajveszékeltünk... Öten voltunk gyerekek a mamával, a papával és az öreg nagymamával. Először a kishúgom halt meg, aztán a bátyám a mezőn a barázdában, utána a másik húgom az óvodában. Nemsokára meghalt a nagymama, a papa és a mama. Nem tudom, hogyan sikerült túlélnem.” (Egy szemtanú visszaemlékezéseiből.)

Az emberek kétségbeesetten küzdöttek az éhhalál ellen, de fokozatosan az utóbbi győzedelmeskedett. 1932 őszére egyre több lett a felpuffadt ember. Többségük meg is halt. Kezdetét vette a tömeges éhínség. Az éhezők és haldoklók megsegítése üldözendő cselekedet volt, s bármilyen gabonaszállítás bűncselekménynek számított. A mesterségesen előidézett éhínség szándékának komolyságát jelzi az 1931 októberében elfogadott törvény, melynek értelmében tilos volt a kolhozoknak saját szükségletre készleteznie gabonát mindaddig, amíg nem teljesítette a beszolgáltatási tervet. E törvény értelmében állították fel a rendőrkordonokat is.

1932-ben 2,5 millió ember halt éhen. Az UKP harmadik Össz-ukrán konferenciáján, 1932 júliusában néhány ukrán kommunista felvetette, hogy lassítani kellene a kollektivizálás ütemét, és csökkenteni a gabona-beszolgáltatási normát. Moszkva határozott elutasító választ adott. Egyes magas rangú ukrán vezetők igyekeztek valamit enyhíteni a helyzeten, és néhány térségbe élelmet küldtek az éhezőknek. Csubarj ukrán kormányfő közvetlenül Sztálinhoz is fordult és kérte, hogy utaljanak ki kenyérnek valót az éhezőknek. A kezdeményezések eredménytelennek bizonyultak, sőt még fokozták is Moszkva bizalmatlanságát a köztársaság vezetői iránt. 1933 januárjában a Pravda Ukrajnát tette felelőssé az állami gabonakészletezésben tapasztalható zavarokért, az ukrán vezetést pedig az osztályellenség

támogatásával vádolta. Ukrajnába küldték Pavlo Posztisevet, aki elfoglalta az U(b)KP másodtitkárának posztját, s egyben a harkovi fővárosi pártszervezet vezetője lett. Vszevolod Balickijjal, az ugyancsak Moszkvából kirendelt csekistával közösen hajtották végre a nagy tisztogatást az ukrán és a pártelit körében, és megszervezték a mesterséges éhínséget. Viszonylag rövid idő alatt – 1932. június 1-től október 1-ig – leváltották a helyi tanácsok tisztségviselőinek 75%-át, és a párttitkárok 80%-át.

Posztisev „elvtárs” az érintettek értésére adta, hogy a leváltást letartóztatás és kivégzés, jobbik esetben száműzetés és láger követheti.

Az elbocsátott ukrán vezetők helyére orosz származású pártmunkások tízezrei érkeztek.

A központi rendelkezések betartásának ellenőrzése céljából 1932 ősztén Harkovba (Ukrajna akkori fővárosába) érkezett a Molotov és Kaganovics vezette gabonakészletezési különbizottság. Egyes falvak, sőt egész járások kerültek feketelistára, mint a legelvetemültebb szabotőrök: ezeket tilos volt elhagyni, és leállítottak minden ide szánt áruszállítást. Ezeken a vidékeken a lakosság mind egy szálig elpusztult. Az ukrán falvakat olyan halálos veszély fenyegette, amilyenre nem volt példa a tatár és török hadak támadásai óta.

„Felfúvódtak és az utcán haltak meg. Egyszer bejött hozzánk egy ilyen felfúvódott ember, kinyújtotta a kezét, mondván: Adj... Többet már nem tudott mondani. Anyám adott neki egy szelet kenyeret. Szegény ember kiment, leült az eresz alá, megette a kenyeret, de felállni már nem tudott.” (Egy szemtanú visszaemlékezéséből, Hmelnyickij megye.)

Az 1932-től folyamatosan terjedő éhínség 1933 elején érte el „csúcspontját”. Kiszámították, hogy az év elején egy átlagos, öttagú parasztcsalád megközelítően 80 kg gabonával rendelkezett, aminek ki kellett volna tartani a következő termésig. Más szóval, minden családtagra havonta 1,7 kg jutott. A kenyér nélkül maradt parasztnak kutyát, macskát, ürgét, fakérget, faleveleket ettek, amit a párttagok bőségesen ellátott konyháiról származó moslékkal egészítettek ki.

A legnagyobb éhínség az 1933-as beszolgáltatásokat követte. Először a férfiak, aztán a gyerekek, s végül az asszonyok haltak meg. De még mielőtt meghaltak volna, sokan megőrültek, elveszítve minden emberi méltóságukat. Az éhínség letompította az emberek erkölcsi érzékét. A kannibalizmus több előfordulásáról van tudomásunk. A pártaktivisták pedig folytatták az élelmiszerek elkobzását, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy egész falvak teljes lakossága halt éhen. Viktor Kravcsenko, ezen aktivisták egyike később leírta: *„Csatában az emberek gyorsan halnak. Harcolnak, de érzik a bajtársi szolidaritást és van kötelességérzetük. Itt viszont azt láttam, miképpen pusztulnak el az emberek teljes elhagyatottságban, hogy lassú halálútjában éri őket a szörnyű vég, miközben szó sincs arról, hogy pusztulásuk bármiféle ügy érdekében hozott áldozatként nyerjen igazolást. A távoli*

főváros konferenciatermeiben és bankett-asztalainál hozott politikai döntés kergette csapdába és hagyta meghalni őket. Mindenkit a saját otthonában. A csont-sovány, felpuffadt hasú és lógó végtagú kisgyerekek nyújtották a legszörnyűbb látványt. Az éhínség minden gyermeki vonást letörölt mindnyájuk arcáról, az éhség félelmetes kísértetekké változtatta őket, s csupán a szemükben csillant meg valami a távoli gyermekkorból.”

Sokat mondanak a gyermekhalálozás mértékéről az alábbi adatok: a Poltava melletti Pleskán faluban az 1932–1933-as éhínséget megelőzően mind a négy osztálytermet megtöltötték a gyerekek. Az éhínséget követően az iskolát bezárták. Többé nem volt kit tanítani. A '30-as években iskoláskorú, ma már idős emberek elmondása szerint az 1932–1933-as tanévben gyakorlatilag nem volt tanítás, mert a gyerekeknek sem erejük, sem pedig ruhájuk nem volt, de ha mégis elvándorogtak az iskoláig, csak azért tették, hogy ott megehessék a kimondottan számukra készített híg löttyöt vagy kását.

Azok a szülők, akik már nem bírták nézni gyermekük kínjait, a városok gyermekotthonainak küszöbén hagyták a kicsiket abban a reményben, hogy ott talán jobbra fordul az életük. Számos történelmi és statisztikai adatból áll össze a szörnyű kép: az ukránok lakta területeken legalább 3 millió 900 ezer gyermek halt éhen 1932–1933-ban.

1933-ban, a falvakban olyan sokan haltak éhen, hogy a holttestek napokig feküdtek eltakarítatlanul az utcákon és tereken. A kormány kijelölte azokat az embereket, akik összeszedték és a temetőbe szállították a halottakat. Ezért a munkáért napi élelmiszercsomag járt. A halottakat általában nem túl mély gödrökben földelték el, így gyakran előfordult, hogy a friss hantok földje mozgott, mert a holtakkal együtt élőket is eltemettek. Sok szemtanú számolt be arról, hogy a legyengült emberek könyörögtek a hullaszállítóknak, hogy őket ne rakják fel a halottak közé. Hiába. „*Úgyis meghalsz*” – mondták.

„1933 tavasza rettenetes volt. A faluban szekérre rakták a halottakat. Volt olyan nap, amikor egy-egy portáról hat halottat is kivittek. Egyes családok a kert végében vagy a város peremén temették el halottaikat.” (Egy szemtanú visszaemlékezéseiből.)

Túlélők állítják, hogy az éhínség kimondottan az ukránok által lakott területekre korlátozódott, mert az éhező ukrán parasztnak tilos volt orosz területre lépni, illetve utazni. Az ukrán–orosz határon vasúti kocsikkal torlasztották el az utat, az ukrán szökevényeket pedig lelőtték. Hasonló sors várt azokra a parasztsokra is, akik a lengyel vagy a román határt célozták meg.

A szovjet kormány hosszú ideig semmit sem tett az éhező milliók sorsának enyhítése érdekében. Az oroszországi kiszállításra váró gabona- és burgonyahegyek pedig ott rothadtak el a vasútállomásokon. Az őrség még a közelükbe sem engedte az éhező parasztsort. Előfordult, hogy a még nem teljesen elerőtlenedett emberek

megostromolták a magtárakat. Egyeseket kivégeztek közülük, a szerencsésebbeket börtönbe zárták, ahol legalább volt mit enniük. Sokszor még azokat a falusi aktivistákat is hagyták éhen pusztulni, akik pedig részt vettek a gabona begyűjtésében.

A tömeges éhínség taktikáját minden tekintetben alaposan, jó előre átgondolták, hiszen akkor, amikor ukránok milliói haltak éhen, és minden élelmiszert – elsősorban gabonát – kivittek Ukrajnából, Oroszország erőteljesen növelte gabonaexportját.

Fehérorosz munkások 1932. július 15-én kelt levele éles fénnel világítja meg, hogy tulajdonképpen kiket is akart elpusztítani a szovjet kormány 1932–1933-ban. *„Mindenfelé megszámlálhatatlan kiéhezett, lerongyolódott ukrán feküdt a fehérorosz városok utcáin. Az ukránokat éhen akarják veszejteni, miközben az újságok csupa jóról írnak. Miért nem írják meg az igazságot, azt, hogy milliók éheznek... és a földeken még most is kint rothad a termés.”* Ezt az írást egészítik ki Robert Conswest, az éhínség amerikai kutatójának szavai: *„Az éhínséget Moszkva tervelte ki a nemzet bátyájának tekintett ukrán parasztság elszegényítése céljából. Az ukrán parasztokat nem azért döntötték nyomorba, mert parasztok, hanem azért, mert ukránok voltak.”*

Földrajzi térképek figyelmes tanulmányozáskor feltűnik, hogy a '30-as évek végére minden ukrainai megyéből eltűnt jó néhány, 1933 előtt létezett település.

1933 májusától kezdve a kolhozok vezetői igyekeztek munkába állítani mindazokat, akiknek még volt reménye a túlélésre. A parasztok többségének azonban csak annyi ereje maradt, hogy kívánszorogjon a földekre. Az elnéptelenedett falvak munkaerejét pótolandó diákokat, katonai alakulatokat, városi embereket irányítottak a kiürült településekre. A gazdátlanul maradt ukrainai földekre közép-oroszországi betelepülők érkeztek. Ezek az emberek különleges élelmiszercsomagokat kaptak, és megengedték nekik, hogy beköltözzenek az üres portákra.

Az ukrainai éhínségnek nem gazdasági, hanem politikai okai voltak, és nem zárható ki az előre megfontolt szándék, a tudatos népirtás sem.

„1933-ban, a faluban 600 ember halt meg, a porták többségének volt halottja. Volt, akit koporsóban temettek el, de másoknak még ez sem jutott. A termés jó volt, de a portákat járták a különleges gabonabegyűjtő brigádok, és botjaikkal mindent feltúrtak a gabona után kutatva. Én a kemencén feküdtem, és alattam volt a kenyérnek való. Lekergettek a kemencéről és elvették a gabonát. Az emberek mindent megettek, hogy túléljék: ledarálták a kukoricacsutkát, akácvirágból főztek levest, megették a tavalyról maradt rothadt krumplit”. (Egy szemtanú visszaemlékezéseiből.)

Az ukrainai éhínség jól átgondolt akció volt. Erre szolgálatnak bizonyítottak azok a politikai döntések, amelyek megtiltották az éhínség beismerését, és nem engedték be Ukrajnába a nyugati gabonasegélyt. A nyugati ukrán emigráció óriási erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy ráirányítsa az érintett kormányok figyelmét az 1932–1933-as ukrainai éhínségre. A washingtoni külügyminisztérium levéltárában rengeteg az olyan a folyamodvány, amelyekben a levélírók kérik

a kormányt, hogy lépjen közbe és védje meg az ukrán népet. 1933 júliusában, Lvovban (akkor Lengyelország) megalakult az Ukrán Központi Segélyezési Bizottság, amely a nagy Ukrajnába küldött élelmiszer csomagokkal nyújtott illegális segítséget a szenvedőknek.

Kísérletet tettek egy, humanitárius segítségnyújtással megbízott, nemzetközi koordinációs bizottság létrehozására is Unitzer bíboros, bécsi érsek vezetésével. A Bizottság megkeresésére a Vöröskereszt azt válaszolta, hogy az érintett ország hozzájárulása nélkül nem tehet semmit. Amerikai és kanadai ukrán szervezetek képviselői az Egyesült Államok akkori elnökét is kérték, hogy segítsen az ukrainai éhezőkön, de érdemi választ nem kaptak. Az amerikai kormány úgy tett, mintha semmit sem tudna az éheztetéssel végrehajtott népirtásról. Megdöbbenő, hogy a legszörnyűbb éhínség idején (1933) az Egyesült Államok diplomáciai kapcsolatot létesített a Szovjetunióval, mi több, egy kereskedelmi szerződést is aláírtak.

Voltak olyanok is, akik szándékosan titkolták el a nyilvánosság elől az éhínséget. Walter Duranti a *New York Times* moszkvai tudósítója teljesen tisztában volt az ukrainai történésekkel. Cikkeiben azonban egy szóval sem tett említést a tragédiáról, mert nem akart kegyvesztetté válni a szovjet kormány szemében. Bejáratos volt a birodalom mindegyik moszkvai vörös vezéréhez. Az 1932–1933-as éhínség szemtanújaként Duranti félrevezette az egész világot, amikor ezt írta: „*Nem igaz! Nincs és nem is volt éhínség!*”

Bármily meglepő, éppen ekkor kapta meg a Pulitzer-díjat „*semleges és tartalmas oroszországi riportjaiért*”. De voltak bátor tudósítók is: Chamberlain, Loyons, Maggeridge, Garry Johns. Az 1932–1933-as éhínségről szóló tudósításaik és beszámolóik híven tájékoztatták a nyugati világot. Johns, Lloyd George egykori személyi titkára 1933 márciusában 40 mérföldet tett meg falutól faluig Harkov környékén. Az ott látottakról Berlinben számolt be a sajtó képviselőinek: „*Emberek ezrei haltak meg és milliókat fenyeget éhhalál.*” A Szovjetunióban, 1988–1989-ben nyilvánosságra hozott hivatalos iratok majd’ mindegyikében felbukkannak az ukrain nép tragédiájának gyökerei. Különböző levéltárakban, de leginkább a belügyiekben őrzik a parasztok leveleit, panaszait. Az emberek a legmagasabb szinten keresték a védelmet, a segítséget és az igazságot. Írtak a kollektivizálásról, a kuláktalanításról, a gabona- és hús-beszolgáltatásról, a kitelepítésekről és a családok éhezéséről. „*A kolhozunkat sújtó rettenetes élelmiszer-hiány következtében naponta dől ki a sorból (azaz meghal) 8-10 kolhoztag. Kérjük, találjon módot valamilyen élelmiszersegélyre... Most 20 családuunk fekszik felpuffadva. Rossz a helyzet a bölcsődékben, a családok elhagyják gyermekeiket. Kérjük, válaszoljanak, hogy számíthatunk-e a járás segítségére.*” (Részlet a Harkov területi Olekszandrivka falu „Szocialista táj” kolhoza elnökének leveléből.)

Az éhezőket az éhínség szinte teljes időtartamára magukra hagyták, nem kaptak semmilyen külső segítséget. Csak 1933 tavaszán érkezett a térségbe egy minimális

segítség. Az élelmiszert úgy osztották el, hogy a járásokat – az éhínség nagyságától függően – csoportokra bontották: súlyos, különösen súlyos és segítségre szoruló. A jelentéktelen mennyiségű élelmiszer természetesen nem változtatott érdemben a kialakult helyzeten, következésképpen az emberek továbbra is tömegével haltak meg. Csak 1933 őszén, az új termés betakarítását követően enyhítettek érdemben a beszolgáltatási présén, s ekkor már nem pusztultak tömegével az emberek és a falvak is kezdtek magukhoz térni.

A szovjet rendszer tagadta az éhínség tényét. 1937-ben népszámlálást tartottak a Szovjetunióban, amely az előző (1926) népszámlálás adataihoz viszonyítottan hatalmas demográfiai veszteségeket mutatott ki Ukrajnában. Sztálin utasítást adott a népszámlálási anyag titkosítására, és a számlálóbiztosok kivégzésére. A közelmúltban nyilvánosságra hozott 1937-es népszámlálási adatok szerint 1931 és 1937 között az Ukrán SZSZK lakossága 3 millióval csökkent. Az sem zárható ki, hogy a helyi közigazgatási intézmények – az éhínség idején elég elterjedt gyakorlat szerint – meghamisították az adatokat. Az 1932–1933-as éhínség elhallgatásának hosszú évtizedei alatt többé-kevésbé pontos számadatokhoz jutottunk a népi áldozatainak számát illetően egyes falvak és járások vonatkozásában.

Vannak olyan adatok, amelyek szerint egy falu 700 lakosából mindössze hárman maradtak életben. Robert Conquest számításai szerint 1932–33-ban, Ukrajnában 5 millió ember halt éhen. Egyes orosz statisztikusok a havi halálozási átlag alapján állítják, hogy 1932 szeptembere és 1934 februárja között az Ukrán SZSZK-ban 2 millió ember halt meg. Ez a számadat joggal nevezhető alulbecsültnek. Az újabb kutatásokra alapozott számítások azt tanúsítják, hogy az ukrainai éhínség áldozatainak száma elérheti a 7 milliót.

Az 1932–33-as éhínség az ukránok nemzeti tragédiája. Nem lehet nem egyet érteni Bohdan Kravcsenkóval, aki a következőket írta: *„Ebben az évtizedben (a '30-as években) az ukránok legnagyobb vívmánya, hogy túléltek.”* A nyilvánvaló emberveszteségen és a hatalmas erkölcsi csapáson kívül az éhínség helyrehozhatatlan károkat okozott az ukránok nemzeti létének. Gyakorlatilag megsemmisítette a gazdag népi hagyományokkal rendelkező régi ukrán falut. A helyébe a kolhoz-falu lépett. Amelyik többé már nem lázadt a szovjethatalom ellen. Az 1932–33-as éhínség jó néhány nemzedék életére kiterjedően beoltotta a falusi emberekbe a szociális félelmeket, a politikai apátiát és passzivitást. Az éhínség megtörte az ukrán nemzeti elit nemzedéki folyamatosságát. Az éhínség megállította Kelet- és Dél-Ukrajna városainak ukrán kulturális fejlődését, mert az éhínséggel elpusztított lakosság pótlása elsősorban orosz bevándorlók letelepítése révén valósult meg. (Hatása a mai viszonyok között is tapasztalható !!!) Az éhínség következményei egészen a Szovjetunió felbomlásáig kitapinthatóak voltak: a fiatalok elmenekültek a falvakból, Ukrajna térképéről ezer település tűnt el. Az ukrán parasztember már nem tisztelte a közösségi tulajdont, minek következtében alacsony volt a munka

termelékenysége. Az állam – éljen bármilyen törvények és gyakorlat szerint – nem egy részeg ember, aki öntudatlanul, kikapcsolt aggyal felemeli a kezét és embert öl. Az 1932–33-as ukrainai leszámolás esetében machiavellista módon kitervelték a gyilkosság minden egyes mozzanatát.

KÖVETKEZMÉNYEK (TÖBBEK KÖZÖTT)

1. Többezer orosz funkcionárius érkezett Ukrajnába (az oroszok visszatérése).
2. A Pártvezetés tagjai többnyire orosz származásúak lettek.
3. Az ukrán iskolák és tanárok száma drasztikusan csökkent.
4. Meghirdették az orosz kultúra fensőbbiségét, az orosz nyelv kötelező lett Ukrajnában.

*Hartyányi Jaroslava
ukrán nemzetiségi szószóló
Országgyűlés Hivatala*